

Ключевые слова: транснациональное высшее образование, типология форм транснационального высшего образования, институциональная и индивидуальная мобильность.

Avshenyuk N. M. Typology of Transnational Higher Education Forms in the Developed Anglophone Countries

The article is devoted to the substantiation of a nature of phenomenon „transnational higher education” on the bases of statistical, normative and methodological literature analyze. In it the four components of transnational higher education structure (individual mobility, programme mobility, institutional mobility, and project mobility) is revealed as a mechanism of sustainable development of countries’ socio-cultural capacity. The main forms of transnational mobility of programme and providers are analyzed.

Key words: transnational higher education, typology of transnational higher education, individual mobility, institutional mobility.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 37.013.74

Я. М. Бельмаз

ПРОГРАМА „ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧЕНИХ” ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ (ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ)

Сучасний етап розвитку національної вищої освіти на порядок денний ставить питання підготовки нової генерації викладачів вищої школи, які б відповідали вимогам сучасного суспільства.

Викладач вищого навчального закладу – це високоінтелектуальний спеціаліст з комунікативними вміннями, організаторськими здібностями, професійно необхідними знаннями. Він має бути готовим до різних видів діяльності, наприклад, таких, як:

- реалізація основних освітніх програм та навчальних планів на рівні, що відповідає державним освітнім стандартам вищої професійної освіти;
- розробка та використання сучасних освітніх технологій, вибір оптимальної стратегії викладання;
- виявлення взаємозв’язків науково-дослідницького та навчального процесів у вищій школі, використання власних наукових досліджень для вдосконалення освітнього процесу;

- формування професійного мислення, виховання громадськості, розвиток системи цінностей розумової та мотиваційної сфер особистості, яка спрямована на гуманізацію суспільства;

- проведення наукових досліджень часткових та загальних проблем викладання [1].

Одним зі шляхів підготовки викладачів вищої школи є навчання в аспірантурі та докторантурі. Проте, отримавши науковий ступінь, учений не завжди в повній мірі готовий до специфіки роботи у вищих навчальних закладах.

Отримання докторського ступеня в різних країнах має різні форми. Наприклад, у США докторські програми передбачають як поглиблений рівень курсів з викладання, так і науково-дослідницький аспект з доступом до радників або керівників не лише з питань наукової роботи, а й інших видів діяльності. Докторські програми в Європі, у тому числі й у Великій Британії, до останнього часу мали більш дослідницький характер, а інші аспекти підготовки майбутніх докторів до педагогічної діяльності зустрічаються рідко.

За останні 15–20 років з'явилося чимало робіт, присвячених питанню сутності докторського ступеня (О. Амстердамска (Amsterdamska), С. Блум (Blume), К. Поул (Pole), Дж. Хокні (Hockney)) [2; 5; 7].

Британський професор Г. Гіббс пропонує 5 підходів для визначення академічної практики (діяльності):

А) комплекс умінь або компетенцій, які учений може використовувати для ефективної діяльності;

Б) набір видів діяльності, до яких залучається доктор наук у процесі своєї науково-педагогічної діяльності;

В) продукція знань, яка використовується в науково-педагогічній діяльності (наприклад. публікації);

Г) особистість та належність певному суспільству;

Д) втілення академічних цінностей [4].

Як зазначає Г. Гіббс, ні один з цих підходів не може бути єдино вірним – усі вони демонструють різне, але об'єктивне розуміння академічної діяльності.

У процесі підготовки доктора наук до роботи в якості викладача університету пропонується охопити всі дані аспекти.

Отже, наголосимо ще раз, що педагогічні кола більшості країн розуміють необхідність реформування підготовки докторів наук до академічної діяльності та роблять певні кроки в цьому напрямку.

Мета статті полягає в аналізі програми „Підготовка майбутніх учених”.

У Великій Британії, визнаючи необхідність змін у парадигмі підготовки викладачів для коледжів і університетів, було ініційоване створення програми „Підготовка майбутніх учених” (Preparing Future Academics). Програма функціонує в Йоркському університеті з 2007 року. Хоча в самій назві ключове слово – „вчені”, програма спрямована на

підготовку докторантів, які планують працювати у вищому навчальному закладі, гармонійно поєднуючи науково-дослідницьку та викладацьку діяльність. Усі докторанти, які є учасниками цієї програми, мають свого наставника (педагога, який викладає навчальні дисципліни з тієї ж галузі, що і докторант), який підтримує професійний розвиток свого підопічного протягом усього курсу. Структура і завдання програми побудовані таким чином, щоб надати докторантам можливість розвивати власний стиль викладання в безпечному та підтримуючому оточенні [3, с. 50].

Після завершення навчання за програмою докторанти повинні володіти такими вміннями:

- 1) обирати відповідні стратегії навчання, враховуючи потреби студентів та весь педагогічний контекст;
- 2) скласти план заняття, включаючи завдання, зміст, механізм зворотного зв'язку тощо;
- 3) використовувати педагогічні теорії та дослідження у своїй педагогічній діяльності;
- 4) оцінювати структуру, зміст, методи викладання й оцінювання в навчальних програмах, за якими вони працюють;
- 5) застосовувати принципи ефективного оцінювання і зворотного зв'язку у своїй викладацькій діяльності;
- 6) знайти важкі моменти для себе в педагогічній діяльності та шляхи їх подолання.

Для отримання сертифікату докторанти мають виконати такі вимоги:

- провести п'ять навчальних занять різного типу (консультації, лекції, семінари тощо);
- відвідати пропедевтичне заняття „Вступ до програми „Підготовка майбутніх учених””;
- відвідати захід під назвою „Зустрінь свого наставника”;
- взяти участь у п'яти обов'язкових семінарах-практикумах („Розробка навчальних курсів”, „Ефективне читання лекцій”, „Оцінювання студентських робіт”, „Плагіат та некоректна поведінка в науковій сфері”, „Оцінювання та підвищення якості”);
- взяти участь як мінімум у 2 факультативних семінарах-практикумах [8, с. 3].

Мета семінару-практикуму „Розробка навчальних курсів” полягає в тому, щоб надати докторантам знання та вміння розробити будь-який навчальний курс, лекцію, семінар, які б сприяли активному та залученому навчанню. Такий семінар навчить докторантів, як правильно обрати матеріал, рівень труднощів, уникнути перевантаження, зробити заняття корисним і цікавим.

Зміст семінару охоплює таку тематику: цілі різних видів занять, елементи навчальної програми, плану занять, послідовність у плануванні, секрети залучення студентів до роботи на заняттях.

Цілями семінару „Ефективне читання лекцій” є такі:

- усвідомити мету та функції лекції як форми навчання у вищій школі;
- уміти оцінювати стиль читання лекції;
- навчити докторантів, як планувати лекцію та готуватися до неї;
- навчити докторантів так обирати й розподіляти матеріал, щоб максимізувати навчальний потенціал студентів.

Першу частину курсу „Оцінювання студентських робіт” присвячено формальному оцінюванню, другу – оцінюванню, яке не передбачає оцінки, а сприяє розвитку особистості студента.

Після завершення семінару докторанти повинні визнавати важливість критеріїв оцінювання та цілей роботи в процесі оцінювання студентів, обирати відповідні методи оцінювання, володіти його новітніми технологіями.

У зв’язку з тим, що в університетах Великобританії все частіше зустрічаються випадки некоректної поведінки в академічній сфері (наприклад, плагіат, списування, фальсифікація даних, змова викладачів і студентів тощо), дуже актуальним є курс „Плагіат та некоректна поведінка в науковій сфері”. У ньому розглянуто різні типи некоректної поведінки в науковій і академічній сферах, шляхи їх виявлення та запобігання.

В основі курсу „Оцінювання та підвищення якості” лежить твердження, що кожен вид діяльності викладача вищої школи має відповідати певним стандартам та бути оцінений за встановленими критеріями. Запропонований курс дозволяє докторантам використовувати різні методи, завдяки яким можливо оцінити педагогічну діяльність, ознайомитися зі шляхами підвищення якості оцінювання, визнати важливість якісного оцінювання роботи вищого навчального закладу взагалі та власної академічної кар’єри зокрема. Варто зазначити, що цей курс не розглядає питання оцінювання студентів.

Список факультативних дисциплін (з якого необхідно обрати не менше двох) представлено такими курсами:

- Зворотній зв’язок зі студентами.
- Стилі навчання та мотивація студентів.
- Початок академічної кар’єри.
- Планування занять для різноманітного контингенту студентів.
- Вступ до інформаційних технологій у навчальному процесі.
- Лабораторні та практичні заняття.
- Викладання в малих групах.
- Приховані аспекти академічної кар’єри.
- Інновації у викладанні у вищій школі.
- Література з навчання й викладання у вищій школі.

Окрім основних і факультативних курсів, у програмі передбачено один неформальний курс „Розробка портфоліо”, який не є обов’язковим, але через те, що підсумковою роботою докторантів є портфоліо, він є нагально рекомендованим. Курс дає можливість докторантам отримати відповіді на питання щодо змісту, структури, процесу створення

портфолію, а також ознайомитися з кращими портфолію випускників минулих років [6, с. 15 – 30].

Крім участі у курсах, необхідно виконати такі пункти, які підлягають оцінюванню.

1. Плани-конспекти занять (2 заняття). Кожен план повинен включати цілі, завдання, детальне описання видів діяльності, розподіл їх за часом, передбачуваний механізм зворотного зв'язку. Обсяг плану конспекту приблизно 500–1000 слів.

2. Відвідування та спостереження занять і звіти про відвідування. Цей пункт має три підпункти:

- відвідування та спостереження занять досвідчених викладачів;
- відвідування занять докторантів;
- роль того, кого відвідують докторанти та висловлюють своє враження про заняття.

Після відвідувань необхідно підготувати 2 звіти про відвідування: один – взаємовідвідування (заняття докторанта), інший – відвідування заняття члена професорсько-викладацького складу. У кожному звіті мають відбиватися сильні та слабкі сторони заняття. У звіті про заняття докторанта мають міститися конструктивні зауваження та поради щодо вдосконалення процесу викладання. Обсяг звіту – 500–1000 слів.

3. Самоаналіз викладацької діяльності (рефлексія). Необхідно підготувати самоаналіз п'яти власних занять, у якому має відбиватися рефлексія щодо власного викладання з позиції педагогічної теорії та практики. Обсяг кожного самоаналізу – 500–1000 слів.

4. Презентація на Симпозіумі „Навчання та викладання”, що проводиться в межах програми „Підготовка майбутніх учених”. Це можливість продемонструвати свої знання щодо навчання та викладання у вищій школі та показати, як можна покращити викладацьку діяльність в університеті. На кожен виступ відводиться 15 хвилин. Назви доповідей обов'язково узгоджуються з наставниками.

5. Підсумкове портфолію. На завершальному етапі всі докторанти здають викладацьке портфолію, мета якого полягає, по-перше, надати докази того, що докторант виконав усі необхідні завдання для отримання сертифікату, і по-друге, продемонструвати, що саме засвоїв докторант з питань викладання у вищій школі.

Протягом усієї програми кожен докторант має щонайменше двох наставників: один – науковий керівник, другий – наставник у питаннях викладання.

Як вже було зазначено раніше, програма „Підготовка майбутніх учених” визнана на національному рівні, її випускники стають асоційованими членами Академії вищої освіти.

Отже, підготовка майбутніх викладачів у докторантурі є ефективним шляхом підготовки професійних педагогів до викладання у вищій школі. Дискусії, які ведуться навколо цієї проблеми, безпосередньо пов'язані з ідеєю підготовки докторантів до професійної діяльності (у нашому

випадку – до викладання у вищому навчальному закладі), тобто до кар'єри, у процесі якої спеціалісти застосовували знання та вміння, які вони отримали, навчаючись у докторантурі.

Проаналізовані сучасні програми підготовки докторів наук у Великій Британії до діяльності у вищому навчальному закладі свідчать, що переважно всі вони готують не лише до наукової роботи, а й до низки інших ролей, які є обов'язковими й важливими для викладача вищої школи: пошуку роботи, викладання, суспільної роботи тощо. Причому підготовка до викладання розглядається в широкому сенсі (можливо, точніше буде сказати „підготовка до педагогічної діяльності”). До цього поняття зазвичай передбачаються такі ролі й обов'язки викладача:

- власне викладання навчальних курсів;
- проведення досліджень;
- пошук фінансової підтримки для проведення власних досліджень;
- керівництво науковою роботою студентів;
- пошук фінансової підтримки для досліджень своїх докторантів;
- виконання ролі наставника докторантів у сфері викладання;
- виконання ролі наукового керівника докторантів;
- виконання адміністративних функцій.

Таким чином, новий підхід до підготовки докторів наук як майбутніх викладачів відіграє важливу роль у підвищенні якості викладання у вищій школі.

Список використаної літератури

1. Бельмаз Я. М. Професійна підготовка викладачів вищої школи у Великій Британії та США : монографія / Я. М. Бельмаз. – Горлівка : ГДППМ, 2010. – 304 с. **2. Blume S.** The role and function of universities: postgraduate education in the 1980s / S. Blume, O. Amsterdamska. – Paris: OECD, 1987. – 212 p. **3. Clegg K.** Preparing Future Academics / K. Clegg // Academy Exchang. – 2010. – № 9. – P. 50 – 51. **4. Gibbs G.** Analysis of strategies for learning and teaching / G. Gibbs. – Bristol : Higher Education Funding Council for England, 2001. – 68 p. **5. Hockney J.** A contractual solution to problems in the supervision of PhD degrees in the UK / J. Hockney // Studies in Higher Education. – 1996. – № 21 (3). – P. 359 – 371. **6. Peliken Y.** The idea of the university: A re-examination / Y. Peliken. – New Haven Yale University Press, 1992. – 376 p. **7. Pole C.** Technicians and scholars in pursuit of the PhD: some reflections on doctoral study / C. Pole // Research Papers in Education. – 2000. – № 15 (1). – P. 95 – 111. **8. Preparing Future Academics 2010 / PFA Handbook.** – The University of York, 2009. – 37 p.

Бельмаз Я. М. Програма „Підготовка майбутніх учених” як ефективний шлях підготовки викладачів вищої школи нової генерації (досвід Великої Британії)

Статтю присвячено проблемі підготовки викладачів вищої школи нової генерації. В якості прикладу проаналізовано британську програму

„Підготовка майбутніх учених”, спрямовану на підготовку до специфіки роботи у вищій школі.

Ключові слова: викладач, докторська програма, вища школа, Велика Британія.

Бельмаз Я. Н. Программа „Подготовка будущих ученых” как эффективный путь подготовки преподавателей высшей школы нового поколения (опыт Великобритании)

Статья посвящена проблеме подготовки преподавателей высшей школы нового поколения. В качестве примера анализируется британская программа „Подготовка будущих ученых”, которая направлена на подготовку к специфике работы в высшей школе.

Ключевые слова: преподаватель, докторская программа, высшая школа, Великобритания.

Belmaz Ya. M. Programme „Preparing Future Academics” as an Effective way of Preparing Future Faculty of the New Generation (Experience of Great Britain)

The article deals with the issue of preparing future faculty of the new generation. For illustrative purpose the programme „Preparing Future Academics” is analysed, which is aimed at preparing for the specificity of higher education work.

Key words: higher education teacher, doctoral programme, Great Britain.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 371.126.74

В. В. Бойко

**ФОРМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ
У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Невід’ємним атрибутом вищої освіти взагалі, і педагогічної зокрема, є навчання впродовж усього життя, тобто безперервна освіта. У сучасному світі, де знання та вміння становлять основу суспільства, стратегії навчання впродовж життя потрібні для того, щоб бути конкурентноспроможними на ринку праці, творчо застосовувати нові технології, виявляти занепокоєність щодо глобальних проблем та брати активну участь у їхньому подоланні на локальному, регіональному та планетарному рівнях.

У Великій Британії традиційно склалася й існує децентралізована система управління освітою. Відповідно організовано й підвищення